

Hekwerk: Ontsnapte iemand uit Veenhuizen, dan werd de noodklok geluid. Op de begraafplaats belandde juist het personeel achter de spijlen. FOTO'S COR DE KOCK

Als vrij man door het gevangenisdorp

Wandelroute Drenthe

Na het bezoeken van een isoleercel is het fijn om weer de openlucht in te kunnen en verder te wandelen.

ORDE EN TUCHT. ARBEID ADEL. VERTROUW OP GOD. Ze zijn niet mis te verstaan, de spreuken die je tegemoet blokletteren op een wandeling over het gevangenissterrein van Veenhuizen. Dit Drentse dorp is dan ook geen gewoon dorp. Het ligt vlakbij het Fochteloërveen, een fraai natuurgebied met hei en vennen. Maar in de 19de eeuw, toen het nog werd omringd door uitgestrekte veenmoerassen, was het vooral een uitgelezen plek voor het opbergen van klaplopers, prostituees en ander 'gespuis'.

In 1823 liet de Maatschappij van Weldadigheid hier drie grote gestichten bouwen voor de gedwongen opvang van armen, wezen en landlopers. Later werden het 'gewone' strafinrichtingen, waar niemand anders toegang had dan de verpleegden, gevangenen en personeel. Veenhuizen was een wereld op zich, volledig zelfvoorzienend. Met 130 woningen, twee scholen, een fabriek, een kerk, een ziekenhuis en een elektriciteitscentrale.

Veel panden zijn gerestaureerd en nu ingericht als galerie, atelier en museum. Een gezellige omgeving zou je bijna zeggen, en om die goed te bekijken ben je zo een paar uurtjes onderweg.

FRISSE LUCHT

Pas sinds 1981 is Veenhuizen voor iedereen vrij toegankelijk. En is dus voor iedereen te zien hoe de orde en tucht hier werden bewaard. In het Nationaal Gevangenis­museum, direct bij de start, wordt duidelijk hoe het straffen door de eeuwen heen gebeurde. Het was generaal-majoor Van den Bosch die in 1822 met zijn Maatschappij van Weldadigheid probeerde humane opvang te bieden

aan bedelaars, boeven en armen. Elk gesticht van de dwangkolonie – er waren er drie – kon ongeveer 1200 mensen herbergen, maar vaak waren het er veel meer en het moet een onhygiënische, benauwde toestand zijn geweest in de zalen van 10x15 meter waar minstens tachtig mensen opeengepakt leefden.

Aan de andere kant van de gracht ligt cellengebouw De Rode Pannen. De laatste bewoner lijkt nog maar net vertrokken. Zijn gym­­schoenen staan er, en er slingeren nog wat spullen in zijn cel. Indrukwekkend zijn de kleine lucht­­plaatsen en de isoleercel waar dwarse gevangenen van kop tot teen met leren riemen werden vastgebonden. Het is een verademing om weer de openlucht in te stappen, het pad langs de gracht te vervolgen, wetende dat straks bij Bitter & Zoet de 'Toffee van gemarineerde courgette, pijnboom­­pitten en capriooltjes' klaarstaat.

HELPT ELKANDER

Het pad buigt van de weg af het bos in, langs de tuinen van Klein Soestdijk, een witgepleisterde villa uit 1859 waarin de hoofd­­directeur van Veenhuizen woon-

de. Even verderop staat nog zo'n statig pand, eveneens met een oeroude beuk voor de deur – teken dat het om vooraanstaande bewoners ging. In dit geval het personeel van Veenhuizen dat elkaar hier, in Het Verenigings­­gebouw, ontmoette. Nu is het ge­­bouw in gebruik als café-restaurant en theater.

Het ligt op steenworpafstand van het Sterrebos, waar een onverhard paadje doorheen voert naar een begraafplaats. „Triest toch?” wijst een wandelaar naar het zo op het oog lege veld. Onder het gras liggen meer dan tienduizend verpleegden begraven – anoniem, niet meer dan een nummer. En dat terwijl hun 'opvoeders' schermden met teksten als HELPT ELKANDER en VERTROUW OP GOD.

Die laatste tekst staat te lezen op het vroegere hospitaal, even voorbij de Tuinen van Weldadigheid. Waar indertijd de apotheek zat, vind je nu Bitter & Zoet. Eens kijken of er nog aangeschoven kan worden voor de courgette-toffee met capriooltjes.

—Nanda Raaphorst

Het Drentse Landschap

■ De twaalf provinciale Landschappen en het AD maken samen deze pagina. Het Drentse Landschap is een van de twaalf Landschappen die de natuur dichtbij huis veiligstellen voor de toekomst. Dat kan mede dankzij de steun van een groot aantal donateurs en de Postcode Loterij.

wat, waar & hoe

■ De route

De wandeling 'Veenhuizen' is 9,5 kilometer lang. Hij valt deels samen met verschillende gemarkeerde routes. De exacte beschrijving is te downloaden via www.drentslandschap.nl. De route is ook opgenomen in het boek *Have en Goed* (incl. doosje met 20 wandel- en fietsroutes), dat voor €16,50 te koop is bij Het Drentse Landschap.

■ Start- en eindpunt

Begin bij het Gevangenis­­museum, Oude Gracht 1 in Veenhuizen. Gratis parkeren. Zie www.gevangenis­­museum.nl voor een routebeschrijving. Cellengebouw De Rode Pannen is met een gids te bezoeken. Op het terrein van het museum kun je overnachten in een van de vijf bewa­­kershuisjes. Ze zijn omgebouwd tot comfortabele appartementen.

■ Horeca

Het Gevangenis­­museum heeft een restaurant. Even verderop ligt Bitter & Zoet. Circa 3 km na de start ligt café-restaurant Het Verenigings­­gebouw.

■ Openbaar vervoer

Den Haag/Rotterdam-Veenhuizen, circa 3,5 - 4 uur reistijd. Met de trein naar Assen, vervolgens Qbuzz 14 richting Leeuwarden, uitstappen halte Generaal van den Boschweg in Veenhuizen, dan nog 15 minuten lopen naar de Oude Gracht.

■ Honden

Mogen aangelijnd mee.

■ Handige adressen

Nationaal Gevangenis­­museum, Oude Gracht 1, Veenhuizen. 0592 388264 Open di t/m zo van 11 tot 17 uur.

Café Restaurant Theater Het Verenigings­­gebouw, Hoofdweg 116, Veenhuizen. 0592 388669 Open do t/m zo vanaf 11 uur.

Bitter & Zoet, Hospitaallaan 16, Veenhuizen. 0592 385002 7 dagen per week open, van 12 tot 21 uur.

Zie voor meer informatie over Het Drentse Landschap (0592 313552): www.drentslandschap.nl

